

## Załącznik 2

Autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych w języku polskim wraz z opisem osiągnięć dydaktycznych, współpracy naukowej, działalności organizacyjnej popularyzującej naukę

### 1. Imię i Nazwisko Anna Zasuń

### 2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy

- Doktor nauk humanistycznych w zakresie religioznawstwa, Instytut Religioznawstwa Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2003, tytuł rozprawy doktorskiej: Psychologiczna interpretacja tekstu Carla Gustava Junga *Septem Sermones Ad Mortuos*. Historia powstania osobistego mitu;
- Magister kulturoznawstwa w zakresie religioznawstwa, Instytut Religioznawstwa Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1999, tytuł pracy magisterskiej: Religia i duchowość w psychologii i psychoterapii, ze szczególnym uwzględnieniem nurtów terapeutycznych: Rebirthing, Gestalt i Psychologia Zorientowana na Proces.

### 3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

- 2004-2008 – wykładowca w Instytucie Historii Wydziału Filologiczno-Historycznego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie (umowa o dzieło)
- 2005-2006 – wykładowca w Instytucie Filologii Polskiej Wydziału Filologiczno-Historycznego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie (umowa o dzieło)
- 2006-2007 – wykładowca w Instytucie Religioznawstwa Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, seminarium tematyczne (umowa o dzieło)
- 2006-2008 – wykładowca w Wyższej Szkole Europejskiej im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie (umowa o dzieło)
- 2008-2009 – wykładowca w Wyższej Szkole Filozoficzno-Pedagogicznej Ignatianum w Krakowie (umowa o dzieło)
- 2008-2011 – wykładowca w Wyższej Szkole Umiejętności Społecznych w Katowicach (umowa o dzieło)
- 01.10.2009 do chwili obecnej – adiunkt w Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa (do 2016 roku Instytut Nauk Politycznych; mianowanie)

### 4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.)

#### a) tytuł osiągnięcia naukowego

Polityczny islam. Między religią polityczną a instrumentalizacją religii w polityce

#### b) autor, tytuł osiągnięcia naukowego, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy

Anna Zasuń, Polityczny islam. Między religią polityczną a instrumentalizacją religii w polityce Częstochowa 2018, Wydawnictwo Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, ss. 536.

Recenzenci wydawniczy:

prof. dr hab. Marek Dziekan, Katedra Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki Uniwersytetu Łódzkiego

prof. dr hab. Hassan A. Jamsheer, Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, Członek Komitetu Nauk Orientalistycznych PAN

**c) Omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania**

Terminem „polityczny islam” określa się kontekst rzeczywistości politycznej i religijnej islamu, wydarzenia, podmioty i ugrupowania połączone wspólnym programem i celami działania, ideologię lub system myśli muzułmańskiej. Problematyka jest więc rozległa, niesprecyzowana, a włączając w to historyczne i współczesne przemiany społeczno-polityczne i cywilizacyjne w regionie bliskowschodnim, jest ona również dynamiczna. W dotychczasowych badaniach nad politycznym islamem wskazać można na kilka zasadniczych tendencji. Większość literatury skupia się na fenomenie politycznego islamu w nawiązaniu do współczesności oraz w sensie upolitycznienia aktywności muzułmańskiej, często pomijając ciągłość historyczną, heterogeniczność i dynamikę tego fenomenu. Ponadto polityczny islam zwykle jest wyjaśniany wyłącznie na podstawie strategii różnych islamistycznych ruchów, dążenia do ustanowienia państwa, partycypacji islamistycznych partii politycznych w systemie rządzenia, rzadko natomiast dokonuje się reinterpretacji różnych form aktywności, które dotąd nie były rozważane jako polityczne. Studia nad politycznym islamem obejmują również w dużej mierze analizę konfliktu wewnątrz świata islamu, a także na arenie międzynarodowej. Jest to konflikt zarazem religijny jak i polityczny, ponieważ dotyczy celów, które zostają wyrażone w języku polityki. W analizach politycznego islamu dominuje definiowanie tego konfliktu wyłącznie w kategoriach dysproporcji między tradycją a nowoczesnością, dominacją zachodnią a bliskowschodnią stagnacją opartą na religijnej legitymizacji. Tymczasem współcześnie w nowej rzeczywistości muzułmańskiej, kluczowym czynnikiem zmiany stał się wykształcony islamistyczny sektor, obejmujący muzułmańskie ruchy zarówno modernistyczne jak i ekstremistyczne. Postrzeganie więc nowoczesności i zachodnich wpływów jako jedyne go czynnika kształtującego charakter i kierunek zmian w krajach muzułmańskich, a przez to także gruntu na jakim zrodził się polityczny islam, jest niewystarczające. W monografii wskazanej jako osiągnięcie naukowe, *Polityczny islam. Między religią polityczną a instrumentalizacją religii w polityce*, podjęto się próby uporządkowania oraz uzupełnienia tej problematyki o kwestie traktowane dotąd marginalnie lub całkowicie pomijane.

Badania relacji religii i polityki, w tym także politycznego islamu, są dziś niezwykle istotne w obszarze nauk społecznych, łącząc takie dziedziny wiedzy jak m.in. nauki o polityce, studia międzynarodowe, religioznawstwo (w tym socjologię religii i historię religii), czy studia nad bezpieczeństwem. Problematyka ta przyczyniła się do rozległej interdyscyplinarnej dyskusji i do

powstania bogatej specjalistycznej literatury. W zachodniej debacie dominuje stanowisko, zgodnie z którym polityczny islam ujmowany jest w ramach przyczynowości politycznej, gdzie religia często stanowi podrzędną kategorię wyjaśniającą. Rzadziej natomiast procesy zachodzące w świecie islamu interpretuje się z pomocą światopoglądu religijnego, gdzie polityka, choć integralna wobec nich, stanowi kategorię pomocniczą. Natomiast polityczny islam jest fenomenem wykraczającym poza wyłącznie religijną i wyłącznie polityczną doktrynę. Uwzględnienie dynamicznej relacji między religią i polityką pozwala na uniknięcie redukcjonizmu zarówno religijnego jak i politycznego przy omawianiu zjawiska. W monografii przyjęto stanowisko, iż polityczny islam to szeroko rozumiany wytwór kulturowy (lub nawet forma świadomości kulturowej), który z islamu czyni centrum własnej politycznej kultury opartej na pojęciach, symbolach, wydarzeniach historycznych i współczesnych przemianach w islamie, a także na kategorii muzułmańskiej tożsamości, dostarczający też sposobów interpretacji rzeczywistości. Fundamentalne znaczenie takiego podejścia uwidacznia się w szczególności w tych krajach, w których brak społeczno-strukturalnego odpowiednika zachodnich, świeckich idei i instytucji, a gdzie zachowania społeczne i działania polityczne definiowane są z pomocą norm i wartości islamu. Stanowisko to implikuje dialogową interakcję między dwoma obecnymi w dyskursie naukowym (ale też publicznym) podejściami wobec politycznego islamu (zwróciła na nie uwagę Aini Linjakumpu), które zostały uwzględnione w pracy wyznaczając zarazem jej strukturę. Z jednej strony jest to nadmierne upolitycznienie islamu, gdzie islam jest traktowany jako religia z natury polityczna, a związek między islamem i wszystkimi sferami społeczeństwa, w tym głównie polityką, jest nierozdzielny, gdzie ponadto uznaje się, iż wszystko jest polityczne w świecie muzułmańskim. Z drugiej strony jest to instrumentalizacja islamu, gdzie związek islamu z polityką opiera się na tym, iż religia staje się elementem politycznej ideologii, lub politycznego systemu, których relacja do religii zależy od tego, w jaki sposób jest ona wykorzystywana w polityce - jeśli więc islam jest narzędziem polityki, wówczas nie może kształtować ideologicznej lub symbolicznej podstawy dla praktyki politycznej, ponieważ jest tylko religią a nie ideologią polityczną. Teza pierwsza, zgodnie z którą islam jest z natury polityczny, rodzi wątpliwość, czy chodzi o islam pierwszych wieków, okresu burzliwych kontaktów ze wschodnimi imperiami mongolskimi i tureckimi, okresu postkolonialnego i nowoczesności, czy o islam po 11 września 2001 roku? Natomiast teza druga, preferowana przez zwolenników współczesnego rodowodu islamizmu, rodzi wątpliwość, czy reprezentatywne dla całości fenomenu są reżimy islamskie, które odrzuciły świeckie państwo, czy państwa muzułmańskie, w których islam jest religią dominującą ale w ramach systemu świeckiego państwa, czy jest to wreszcie islamizm w postaci pozapaństwowych ruchów, które w oparciu o przyjętą ideologię realizują cel odgórnego islamizacji na drodze dżihadu, czy wreszcie partii politycznych, które w procesie oddolnej islamizacji dążą do

stopniowej zmiany i partycypacji w życiu politycznym? Ideologie przyjęte przez islamistów różnią się, działalność ruchów islamistycznych z czasem się zmienia (np. Hamasu, Hezbollahu czy Braci Muzułmanów), a jednak wciąż reprezentują ten sam fenomen. W świecie islamu granice między religią i polityką nie są tak ostre jakbyśmy tego oczekiwali w nawiązaniu do zachodnich pojęć i zjawisk. Polityczny islam nie może być zatem jednoznacznie połączony z wąskim kontekstem: historycznym, ideologicznym czy podmiotowym (państwem, ruchem czy partią), upolitycznienie czy instrumentalizacja islamu mogą się bowiem różnie przejawiać, w zależności od uwarunkowań. W rezultacie habilitantka przyjęła w pracy oba ww. stanowiska jako nie tyle konkurencyjne, ile raczej komplementarne. Połączenie obydwu podejść, tj. analizy islamu jako religii politycznej oraz analizy instrumentalizacji islamu, miało kilka zasadniczych celów: omówienie politycznego islamu jako procesu, prześledzenie politycznych aspektów ewolucji islamu i rozwoju jego politycznych lub *quasi*-politycznych doktryn, zrozumienie ideologii islamistów epoki kolonialnej i postkolonialnej odwołujących się do tej tradycji, a także ich resentymentu wobec zmian w obliczu modernizmu i westernizacji. Celem była także próba odpowiedzi na pytanie jak islam przejawia się politycznie? Realizacja tych celów była możliwa dzięki przyjęciu kilku podstawowych założeń: 1) historyczne przemiany w regionie bliskowschodnim są równie ważne w analizie politycznego islamu jak współczesny proces instrumentalizacji islamu; 2) aby zrozumieć ewolucję politycznego islamu na Bliskim Wschodzie konieczne jest uwzględnienie myśli muzułmańskiej, tj. uchwycenia procesu kształtowania idei, na których wyrósł islamizm; 3) poszczególne etapy ewolucji islamizmu wiązały się z kryzysem, który wynikał z dwóch faktów: po pierwsze, islamizm opiera się na wzorcach pochodzących z czasów Proroka, współczesna tradycja islamistów została wyrażona przez pryzmat przeszłości, odnosi się więc do określonego modelu, który dostarcza podstaw dla politycznej filozofii islamistów; po drugie, wzorzec z przeszłości jest nieadekwatny wobec współczesnych zmian jakie nastąpiły na Bliskim Wschodzie, projekt islamistów nie mógł więc w naturalny sposób ewoluować gdyż stracił związek z przeszłością, w szczególności od czasu upadku imperium osmańskiego, musiał zatem zostać implementowany w inny sposób (z pomocą stopniowej edukacji i reform bądź radykalnymi środkami, na drodze dżihadu); 4) dla islamistów islam jest nie tylko religią ale także polityczną ideologią, która powinna legitymizować wszystkie aspekty rzeczywistości (społeczne, polityczne, prawne, ekonomiczne, związane ze sprawiedliwością społeczną czy polityką zagraniczną). O ile według zachodnich nauk społecznych islam nie mieści się ani w ramach definicji polityki, ani też ideologii, to w obrębie politycznego islamu koncepcja religii zostaje rozszerzona do postaci kompleksowego systemu, który następnie zostaje przedstawiony w nowoczesnych terminach. Zatem analiza politycznego islamu musi uwzględniać zakres stosowania doktryny religijnej w politycznych realiach, a także fakt, iż jej wykładnia służy politycznym celom. Ponieważ

praca ma charakter problemowy, ważnym jej aspektem była właściwa kontekstualizacja. Większe znaczenie ma wskazanie związku kluczowych faktów z ideologicznymi przemianami, niż analiza w chronologicznym, historycznym układzie, dlatego w pracy nie wyznaczono konkretnych ram czasowych dla omawianej problematyki. Podobnie, przedmiotem analizy nie był cały świat islamu, a raczej te regiony czy państwa, w których ruchy islamistyczne stanowiły bądź stanowią główną siłą transformującą. Pod tym względem fundamentalną rolę dla analizy miały kryzysy, w obliczu których stanęli intelektualiści i reformatorzy muzułmańscy a następnie islamiści współczesnego Bliskiego Wschodu. Dopiero dzięki nim możliwe było odtworzenie ram łączących trendy odnowy i reformy, które zmieniły muzułmańską percepcję świata, a głównie Zachodu.

Literatura na temat islamu ma swoje korzenie w kulturze europejskiej okresu Oświecenia. Szczególne zainteresowanie i dyskusje nad tą problematyką wywołały wydarzenia i procesy społeczno-polityczne na Bliskim Wschodzie, a także relacje islamu z Zachodem, szczególnie z końcem XX i początkiem XXI wieku. Zaowocowało to powstaniem ogromnej liczby publikacji, wykrystalizowały się także mniej lub bardziej precyzyjne terminy, którymi określano zjawiska związane z islamem. Większość prac dotycząca politycznego islamu jest specyficzna dla danego regionu kulturowego, obejmuje studia przypadków pojedynczych krajów (lub ich porównawczą analizę), koncentruje się wokół konkretnego problemu, część ponadto nawiązuje do określonej ideologii. Bez wątpienia są to publikacje wartościowe, stanowią podstawę rozumienia aspektów politycznego islamu w danym kontekście i okresie, jednak ich teoretyczne implikacje rzadko wykraczają poza ten kontekst. Stosunkowo niewiele publikacji obejmuje szersze ramy teoretyczne, dokonuje uporządkowania trendów spotykanych w obrębie politycznego islamu i jego geopolitycznej analizy. Mało jest także pozycji, które wyjaśniałyby koncepcje i porządkowały terminologię z wyraźnym wytyczeniem ram definicyjnych politycznego islamu lub jednoznacznie czasowych. Wreszcie z trudem spotkać można prace, które podejmują się analizy porównawczej różnych form politycznej aktywności podejmowanej w imię islamu i prezentowanej w przystępny sposób jako złożony fenomen. Polityczny islam jest kategorią szeroko interpretowaną, zwykle w nawiązaniu do konkretnych wydarzeń politycznych, przemian w regionie bliskowschodnim, podmiotów lub organizacji islamistycznych, określonych działań, krajów itp. Część prac posługuje się w tytule i / lub formułuje w treści definicję politycznego islamu, ale jest to literatura niemal wyłącznie zagraniczna. Wśród prac naukowych zwykle są to publikacje politologów, socjologów, historyków, czy psychologów, ale równie często są to prace interdyscyplinarne. W literaturze przedmiotu wskazuje się na dwie główne grupy prac: 1) publikacje, w których pojawia się podejście kontekstowe (kulturowe, społeczno-polityczne), które można uznać za najbardziej krytyczne wobec tematu, zwłaszcza po 11 września 2001, 2) publikacje skupione na ideologii islamizmu,

sięgające do normatywnych aspektów islamu i interpretacji zapożyczonych z podejścia kulturowego, gdzie podstawy religii i kultury islamu są widziane jako radykalne z natury. Pojawiają się i takie publikacje, w których dominuje teza zderzenia cywilizacji, podkreślanie zagrożenia bezpieczeństwa regionalnego i pokoju na świecie ze strony islamu. Prace poświęcone analizie politycznego islamu są dość rzadko spotykane i niemal wyłącznie obcojęzyczne, dominują natomiast opracowania dotyczące różnych jego aspektów. W Polsce natomiast, nie licząc luźno powiązanych artykułów lub prac obejmujących wąski zakres zjawiska, wciąż można mówić o deficycie w tym zakresie. Podstawą do przygotowania książki były więc pozycje głównie obcojęzyczne, w których polityczny islam jest tematem przewodnim. Stanowią one także zróżnicowany zbiór. Roboczo można podzielić je co najmniej na dwie kategorie: te, które omawiają ruchy islamskie w kontekście polityki międzynarodowej, bezpieczeństwa w regionie lub w ujęciu historycznym, oraz te, które ujmują zjawisko politycznego islamu w różnych ramach społeczno-politycznych, kulturowych, religijnych, wreszcie osobną kategorią mogą być prace opisowe, które stanowią zbiór danych i faktów, lub prace, które dokonują politycznej interpretacji islamizmu. Stosunkowo niewielka część literatury obejmuje fenomenologię zjawiska, tj. dążenie do uchwycenia jego istoty, na przykład poprzez analizę źródeł ideologii islamistycznej, ukazania ciągłości historycznej fenomenu na podstawie wskazania jego cech typowych i niezmiennych w czasie. Uwzględniając rozległość tematyczną tej literatury habilitantka przedstawiła główny obszar badawczy jaki w tych pracach podejmowano w kontekście politycznego islamu, dzieląc go umownie na kilka grup tematycznych: 1) teoretyczne (kontekstowe i ideologiczne) ramy politycznego islamu z uwzględnieniem takich obszarów badawczych jak koncepcje islamizmu, ideologia islamizmu, islamizm w studiach międzynarodowych, socjologia islamizmu (socjologia religii w muzułmańskim świecie), islamizm w terroryzmie i studiach nad bezpieczeństwem, islamistyczny radykalizm, fundamentalizm muzułmański, post-islamizm, źródła intelektualne i społeczno-ekonomiczne politycznego islamu, polityczny islam w studiach nad demokracją, 2) charakter państw muzułmańskich: władza i autorytet w państwie muzułmańskim, arabski typ społeczeństwa, koncepcja kalifatu i autorytetu w islamie, walka narodowa i proces dekolonizacji, specyfika muzułmańskich demokracji, zachodnie ideologie liberalne wobec muzułmańskiego paradygmatu narodów i muzułmańskiej suwerenności, teoria i praktyka państwa muzułmańskiego, kolektywizm muzułmańskiej moralności, specyfika państwa od tradycji do reformizmu, muzułmańska ekonomia, globalizacja i geostrategia islamizmu a tożsamość polityczna, polityczny islam a światowa polityka teoretycznych i pragmatycznych zmian we współczesnym islamizmie, prawa człowieka, 3) ruchy islamistyczne oraz geopolityczne rozmieszczenie politycznego islamu, z podziałem na radykalny sunnizm oraz radykalny szyizm, 4) polityczny islam i przemoc polityczna: islamizm w

działaniu, globalny dżihadizm, dżihad w polityce islamistów jako wyzwanie dla demokracji i bezpieczeństwa międzynarodowego, wojna przeciwko Zachodowi, islam i zaanektowanie nowoczesności, islamizm a zmiana społeczna, islam i terroryzm, świecka modernizacja a islamizacja, kryzys muzułmańskiej myśli we współczesnej erze, 5) islam i muzułmanie w Europie: zmiany i wyzwania w warunkach multikulturowych, Unia Europejska i wyzwanie multikulturalizmu, muzułmańska diaspora i świat islamu, muzułmański czynnik w polityce zagranicznej Unii Europejskiej, europeizacja islamu czy islamizacja Europy?, ponadnarodowa przynależność islamu, zachodnie media i islam, medialne praktyki muzułmańskie (przy czym kontekst europejski nie jest przedmiotem analizy w pracy). Wskazane obszary badawcze obejmują większość współczesnych zagadnień poruszanych w związku z islamem. Z uwagi na sprecyzowaną w książce problematykę dotyczącą politycznego islamu, oraz przyjęte przez autorkę podejście badawcze, trzy pierwsze ze wskazanych zakresów tematycznych stanowiły główne choć nie jedyne źródła dla przygotowania pracy.

### **Metodologia monografii**

Problematyka pracy została osadzona w obszarze nauk o polityce i religioznawstwa. Ze względu na interdyscyplinarny charakter monografii, istotne było uwzględnienie stopnia ogólności metod badawczych, tj. zakresu i powszechności ich zastosowania (np. w obrębie różnych dyscyplin badawczych). Z obszaru nauk o polityce przyjęto metodę porównawczą (in. komparatywną lub analogii), pozwalającą wykrywać podobieństwa i różnice między procesami i zjawiskami, o których przypuszcza się, iż są porównywalne. W ramach tej metody wykorzystano ujęcie funkcjonalne, ponieważ pozwala na głębszą analizę porównywanych zjawisk, gdzie porównaniu poddaje się podobne funkcje pełnione przez całkowicie różne podmioty. W politycznym islamie organizacje i podmioty są różnicowane przez przynależność do sfery polityki i / lub religii, przez ich różnorodność (cele, programy działania, ideologie itp.), zatem ich porównanie na poziomie funkcjonalnym było uzasadnione. Istotną wartość dla pracy miała także metoda historyczna, o dużym znaczeniu dla badań politologicznych, zarazem na potrzeby tematyki pracy przyjęto, że kluczowym postępowaniem badawczym tej metody będzie badanie genezy zjawiska, z uwzględnieniem zarazem jego aspektów strukturalnych, funkcjonalnych i genetycznych. Historyczne podejście do politycznego islamu umożliwiło pewną generalizację, a przez to szerszy pogląd na zjawisko bez upraszczania jego istoty. Aspekt historyczny ma także istotne znaczenie w przyjętej teorii interpretacjonistycznej, która znajduje zastosowanie w niemal wszystkich analizach politologicznych, zwykle odnosząc się do znaczenia działań i instytucji. Interpretacja odgrywa istotną rolę w naukach o polityce, opiera się na hermeneutycznych i fenomenologicznych przesłankach filozoficznych, obejmuje wyjaśnianie ludzkich przekonań i preferencji, albo też

korelacji działań z obiektywnymi faktami. Szczególna rola interpretacji w wyjaśnianiu pewnych własności życia społecznego i politycznego dotyczy szczególnie ideologii wykorzystywanej do legitymizacji działań. W przypadku politycznego islamu, uzasadnianie przez islamistów kierunku działań z pomocą np. idei państwa i porządku muzułmańskiego, można zrozumieć jedynie wtedy, gdy zrozumie się treść i rolę tych idei w danym społeczeństwie czy kulturze. Zarazem na drodze interpretacji można wyjaśniać działania, praktyki i instytucje ukazując jednocześnie to, jak uzyskały swój obecny kształt. W nawiązaniu do politycznego islamu, te działania, praktyki i instytucje zdobywają specyficzny sens poprzez ich umiejscowienie w określonym systemie znaczeń, tj. islamie, a zarazem stają się zrozumiałe dzięki ich interpretacji w kontekście historycznym i okolicznościach, w których są osadzone. Uzupełnieniem podejścia interpretacjonistycznego stała się także tzw. „wewnątrzreligijna hermeneutyka” (zaproponowana przez Shabbira Akhtara), która pozwoliła ustosunkować się wobec politycznego sensu islamskich idei i działań, a przede wszystkim przyjąć wobec islamu szerszą perspektywę badawczą.

Z obszaru religioznawstwa, najstarszą i najbardziej rozwiniętą w tej dyscyplinie jest metoda historii porównawczej religii, wykorzystana w pracy. Metoda ta pozwala badać mechanizmy przemian, rozwoju i ekspansji religii, obejmuje też badania komparatystyczne i nomotetyczne, pozwalające odkryć szczegółowe prawidłowości rządzące przemianami religijnymi oraz wskazać ich związek z przemianami społecznymi (politycznymi, ekonomicznymi itp.), w tym z procesami (re)sakralizacji i desakralizacji kultury. W ramach historii porównawczej religii wykorzystano analizę tekstów, co było szczególnie istotne wobec rangi Koranu oraz źródeł pochodzących od wiodących teoretyków w ewolucji islamizmu. Ponadto skorzystano z metody komparatystycznej, która umożliwia historyczną (tzw. diachroniczną, tj. genetyczno-rozwojową) jak i systematyczną (tj. synchroniczną) analizę islamu. Pierwsza z nich pozwoliła prześledzić ewolucję islamu by wskazać genealogię islamizmu, natomiast druga, zbieżna z metodą fenomenologii religii w religioznawstwie, pozwoliła usystematyzować procesy związane z islamem na szerokim tle historii powszechnej, nie wyłączając zarazem islamu z całokształtu kultury. Metoda historyczna politologii i religioznawstwa pełnią w książce komplementarne role, co odpowiada specyfice tematu, gdzie analiza politycznego islamu obejmuje zarówno genezę i przemiany samej religii, jak i jej polityczne wcielenia do postaci ideologicznej, organizacyjnej i in. Ważną metodologicznie decyzją był ponadto wybór adekwatnej definicji polityki oraz religii. Autorka przyjęła szerokie aspektowe / interpretacyjne znaczenie polityki (pozwala wskazać polityczne aspekty islamu), jak i sektorowe znaczenie polityki (pozwala uchwycić instrumentalizację islamu), uznając zastosowanie obydwu za uzasadnione. Wybrana definicja religii także musiała spełniać warunki użyteczności w omawianej tematyce. Zasadniczo „polityczny islam” to problem redefinicji miejsca jakie zajmuje religia we współczesnym świecie,

toteż adekwatną jest funkcjonalna definicja religii, która pozwala uwzględnić role pełnione przez religię. Przyjęta w pracy perspektywa nauk o polityce i religioznawstwa wynikała z faktu, iż fenomen politycznego islamu jest interpretowany w równym stopniu z perspektywy religii jak i polityki. W działaniach islamistów często podkreśla się polityczne implikacje, marginalizując lub pomijając czynnik religijny, dlatego w monografii istotne znaczenie miała kategoria religii, by wskazać wspólny mianownik nie tylko tych działań (różny poziom ich religijnego znaczenia), ale też zróżnicowanych przejawów politycznego islamu. W dotychczasowych badaniach poświęconych tej problematyce, za punkt wyjścia i wspólny mianownik przyjmuje się np. procesy demokratyzacji, stosunki międzynarodowe, nowoczesność, globalizację, w tym kontekście umieszczając działania i ideologię współczesnych islamistów, w tle pozostawiając naturę samego islamu. W monografii większą rangę przypisano religii, pozostale aspekty traktując jako istotne, ale zewnętrzne konteksty. Wynika to z faktu, iż religia stanowi jeden ze skuteczniejszych środków mobilizacji społecznej i politycznej, zwłaszcza w warunkach kryzysu i niezadowolenia społecznego, gdy dochodzi do załamania określonego systemu odnoszącego się do płaszczyzny kulturowej, społecznej, ekonomicznej czy politycznej, prowadzących do działań reformatorskich lub protestu, do zerwania z szerszym kontekstem kulturowym czy dawną tradycją, rodzących zapotrzebowanie na nowe ideologie, doktryny czy programy polityczne.

### **Struktura monografii**

Książka została podzielona na cztery powiązane tematycznie i logicznie części. Pierwsza część **Ramy teoretyczne i konteksty badań nad politycznym islamem** stanowi podłoże teoretyczno-metodologiczne a także podstawowy kontekst dla rozważań zawartych w kolejnych rozdziałach. Przedstawiono tu zakres pojęcia i dyskusję znaczeń „politycznego islamu”, w tym jego ewolucję w dyskursie naukowym, publicystycznym i politycznym wraz z ich krytyczną weryfikacją obecną we współczesnej literaturze przedmiotu. Ze względu na to, iż terminy „polityczny islam”, „fundamentalizm muzułmański”, „islamizm”, „radykalny islam”, bywają stosowane zamiennie przedstawione zostały różne stanowiska przemawiające za, bądź przeciw ich synonimiczności wraz ze stosowną argumentacją. Omówione definicje i interpretacje politycznego islamu pozwoliły uzyskać ogólną orientację w temacie i wypracować własne stanowisko. Rozległość problemów terminologicznych skłoniła habilitantkę do uporządkowania definicji do postaci umownej typologii, która pokazuje różne perspektywy przyjmowane przez badaczy: 1) definicje podkreślające kryterium historyczne; 2) definicje podkreślające relację religii i polityki; 3) definicje podkreślające tezę „mitu konfrontacji”, „zderzenia cywilizacji”; 4) definicje podkreślające ideologiczną naturę politycznego islamu; 5) definicje podkreślające religijno-kulturowy czynnik. W pracy przyjęto znaczenie politycznego islamu zgodne z typem definicji, w których eksponuje się **religijno-**

**kulturowy czynnik** uznając, że umożliwia najszersze i zarazem interdyscyplinarne podejście do zagadnienia. Pozwala także na analizę politycznego islamu w kategoriach procesu, z uwzględnieniem dynamicznych przemian kontekstu zewnętrznego, ideologicznego, strukturalnego i podmiotowego w obrębie omawianego zjawiska. Pozwala także pogodzić „polityczną przeszłość” islamu z jego współczesną instrumentalizacją na gruncie polityki. Ujęcie to pomogło zrozumieć islam jako więcej niż religię, tj. całościowy system symboli odnoszących się nie tylko do wąskiej kategorii wyznaniowej, ale też do szerszej kategorii kulturowej. W definicji politycznego islamu kluczową rolę odgrywa także dynamiczna relacja między religią i polityką, dlatego przyjęto również założenia drugiego typu definicji, jednak z zachowaniem ostrożności przy nadmiernym upolitycznieniu islamu a zarazem sprowadzaniem islamizmu do kategorii wyłącznie politycznej ideologii. Kategoria „polityczny islam” nie odpowiada żadnej z politologicznych form związku religii z polityką, nie jest to rodzaj religii politycznej bowiem polityka nie jest tu ekwiwalentem religii. Nie jest to także forma sakralizacji polityki, o czym świadczą liczne definicje podkreślające religijny charakter tego fenomenu. Habilitantka przyjęła więc, iż o znaczeniu pojęcia „polityczny islam” decyduje raczej specyfika samego islamu. W pierwszej części pracy, oprócz kwestii terminologicznych, omówione zostało także tło historyczne islamu w stopniu, w jakim można było przedstawić polityczne fazy w jego rozwoju. Dopelnieniem rozważań jest tu prezentacja doktrynalno-politycznych podziałów islamizmu, gdzie uwzględniono różne propozycje prezentowane w literaturze przedmiotu, uporządkowane do postaci spójnej typologii, oraz wyjątki politycznej nomenklatury islamu, a tam gdzie to możliwe wskazano etymologię i rodowód pojęć związanych z kulturą dawnej Arabii.

W części drugiej pracy **Islam jako religia polityczna** poddano analizie i krytycznej weryfikacji pierwsze ze stanowisk wobec politycznego islamu, iż jest to wyraz nadmiernego upolitycznienia religii. Zasadnicze pytanie jakie leży u podstaw tej części pracy, to - czy islam jest z natury polityczny? Habilitantka, sięgając do historii islamu, wskazała te jego aspekty, które można, zgodnie z interpretacyjną definicją polityki, uznać za mające polityczny sens, odrzuciła natomiast możliwość utożsamiania islamu z islamizmem, gdzie pierwszy mimo politycznych aspektów jest religią, a drugi jest zwykle określany polityczną ideologią. W tej części pracy, oprócz typowo islamskich kategorii takich jak społeczność muzułmańska (*umma*), pierwsze państwo muzułmańskie, prawo muzułmańskie (*szaria*), charakter i legitymizacja władzy w islamie, a także politycznych problemów ustrojowych, związanych z różnymi sektorami życia, pojawił się także zarys *quasi*-politycznej filozofii islamu, która pozwala zrozumieć w jakim kierunku kształtowali polityczną doktrynę filozofowie, których poglądy i dzieła uznaje się za podstawy muzułmańskiej teorii politycznej.

Część trzecia pracy **Instrumentalizacja islamu. Religia jako narzędzie polityczne** jest analizą skupioną wokół drugiego ze wspomnianych stanowisk, i w przeciwieństwie do powyższego, obejmuje współczesność. Ponieważ zwolennicy tego stanowiska podkreślają znaczenie zachodnich i modernistycznych wpływów na genezę islamizmu, wyjaśniono tu najważniejsze normatywne wyzwania dla islamu, a także przemiany w świecie islamu pod wpływem kontaktów z Zachodem. Tu pojawiła się krytyczna weryfikacja tezy, iż determinanty zmian w regionie bliskowschodnim znajdują się wyłącznie poza nim, przedstawiono analizę genealogii i ewolucji ideologii politycznego islamu wyprowadzając jej początki z okresu genezy hanbalizmu, następnie wahhabizmu, salafizmu a dalej także postaci, które kreowały światopogląd islamistyczny w konkretnych regionach Bliskiego Wschodu (Dżamal ad-Din al-Afghani, Muhammad Abduh, Muhammad Raszid Rida, Hasan al-Banna, Sajjid Kutb, Abu al-Ala Maududi, Ruhollah Musawi Chomejni). W rezultacie część druga i trzecia pracy pozwalają wskazać pewną ciągłość zarówno historyczną jak i ideologiczną politycznego islamu, a przede wszystkim prezentują omawiany fenomen jako proces, o którego dynamice zdecydowało wiele czynników, nie tylko współczesnych.

Dopełnieniem celu badawczego pracy jest część czwarta, **Między *ad-daula al-islamijja* a *nizam islami*. Drogi współczesnego islamizmu**. Na podstawie charakterystyki najważniejszych kontekstów rozwoju islamizmu, tj. wydarzeń, które wyniosły go do roli globalnej siły politycznej, przedstawiono tu różne płaszczyzny działań islamistów, korzystając z omówionej w części pierwszej książki typologii, rozbudowując ją jednak o reprezentatywne przykłady ruchów islamistycznych oraz strategię ich działań. Tam gdzie to uzasadnione, przedstawiono podłoże ich zaangażowania w konflikty lokalne oraz poza regionem. Oprócz formacji typu Hamas, Hezbollah, Al-Ka'ida oraz wielu innych, szerzej przedstawiono Stowarzyszenie Braci Muzułmanów, jest bowiem wyjątkowym przykładem zróżnicowania islamizmu (między umiarkowaną a radykalną formą), stworzyło podstawy nowej muzułmańskiej ideologii, a na fali politycznych rozgrywek jako jedyne wypłynęło poza granice kraju (Egiptu) tworząc umiędzynarodowione struktury. Ideologia tych ruchów wyrosła na gruncie protoplastów islamizmu omówionych w części trzeciej książki, a ich strategia uzasadniana jest wartościami zakorzenionymi w przeszłości islamu omówionej w części drugiej. Na bazie tej ideologii przedstawiono współczesną koncepcję państwa i porządku muzułmańskiego oraz dwie alternatywne drogi islamizacji „odgórnej” i „oddolnej” (zaproponowane przez Petera Mandaville’a) posługując się konkretnymi przykładami. Dopełnieniem rozważań w tej części jest prezentacja precedensu w świecie islamu, współczesnego samozwańczego kalifatu jako egzemplifikacji dążeń islamistów do odtworzenia idealnej struktury politycznej okresu złotego wieku islamu, tj. państwa islamskiego.

Pracę zamyka podsumowanie, które zawiera ogólne wnioski wynikające z podjętej problematyki badawczej, literatura przedmiotu oraz indeksy osób a także ruchów i organizacji islamistycznych.

### **Omówienie osiągniętych wyników**

Dzięki przyjętemu założeniu o dialektycznej naturze relacji religii i polityki oraz szerokiej perspektywie kulturowej, możliwe było uzgodnienie dwóch konfliktowych stanowisk wobec interpretacji politycznego islamu: 1) nadmiernego upolitycznienia islamu - gdzie islam jest traktowany jako religia z natury polityczna, a związek między islamem i polityką jest nierozdzielny, i gdzie należy uznać, iż wszystko jest polityczne w świecie muzułmańskim; 2) instrumentalizacji islamu - gdzie islam jest narzędziem polityki a związek islamu z polityką opiera się na tym, iż religia staje się elementem politycznej ideologii, lub politycznego systemu, których relacja do religii zależy od tego, w jaki sposób jest ona wykorzystywana w polityce. Z uwagi na kluczową dla politycznego islamu jego heterogeniczność, przyjęto oba ww. stanowiska jako komplementarne. Zróżnicowany historycznie i strukturalnie fenomen politycznego islamu każe traktować go raczej w kategoriach procesu z uwzględnieniem dynamiki przemian kulturowych, społecznych i politycznych na Bliskim Wschodzie i ewentualnie transplantacji skutków tych przemian na cały świat, a także dynamicznej relacji religii i polityki w obrębie różnych jego manifestacji. Obecna w pracy analiza islamu jako religii politycznej a zarazem instrumentalizacji islamu pozwoliła w istocie wskazać nie tylko heterogeniczność fenomenu, ale też prześledzić polityczne aspekty ewolucji islamu i rozwoju jego politycznych lub *quasi*-politycznych doktryn, zrozumieć ideologie islamistów epoki kolonialnej odwołujących się do tej tradycji, a także przyczyny burzliwych kontaktów ze światem zachodnim. Bez tych podstaw współczesny islamizm jest nieuchwytny. Należy więc przyjąć, iż koniecznym minimum dla analizy politycznego islamu jest zarówno jego historia jak i współczesny proces politycyzacji (instrumentalizacji). Wiele miejsca poświęcono w książce myśli muzułmańskiej, ponieważ niemożliwe jest zrozumienie ewolucji politycznego islamu bez uchwycenia procesu kształtowania idei, na których wyrósł. Dzięki analizie politycznego islamu z uwzględnieniem zastosowania doktryny religijnej w politycznych realiach, a także jej egzegezy dla politycznych celów, możliwe było pogodzenie zarówno perspektywy nauk o polityce jak i religioznawstwa. Podejście interdyscyplinarne pozwoliło odpowiedzieć na pytanie: jak islam przejawia się politycznie?

### **Omówienie ewentualnego wykorzystania wyników**

Praca mimo rozmiarów tematycznych nie wyczerpuje wątków związanych z politycznym islamem. Treść ma charakter problemowy, dotyczy tego, co zostało uznane za najistotniejsze a zarazem reprezentatywne dla tematu. Książka przedstawia pewien wycinek złożonej problematyki

politycznego islamu, który dołączy do bogatej literatury w tym zakresie. Być może wzbogaci i w pewien sposób uporządkuje wiedzę na temat związków islamu z polityką, pozwoli też sprecyzować istotną w dniu dzisiejszym debatę nad islamizmem (w tym także terminologię), dając możliwość zrozumienia jego genezy, uwarunkowań a przede wszystkim zróżnicowanego oblicza. Zawarta w pracy analiza i wnioski mogą również stanowić podstawę szerszej dyskusji nad specyfiką politycznego islamu i ujęcia jego charakteru w innym niż bliskowschodni regionie.

## 5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych

Omówiona praca wskazana jako osiągnięcie naukowe stanowi obszar badawczy, którym habilitantka zajmuje się od przeszło dwóch lat. Jednakże cały okres pracy naukowo-badawczej, dzięki powiązaniom z obszarami, umożliwił wypracowanie podstaw do podjęcia się problematyki politycznego islamu, a szerzej związków religii i polityki. W sumie dorobek habilitantki obejmuje (wyluczając pracę będącą osiągnięciem naukowym) 26 publikacji, w tym: 3 monografie autorskie (jedna w języku angielskim), 2 redakcje naukowe monografii, 21 artykułów naukowych w pracach zbiorowych i czasopismach (3 w języku angielskim). Prace składające się na dorobek habilitantki publikowane były w wydawnictwach krajowych polsko- i anglojęzycznych: Zakład Wydawniczy Nomos, Wydawnictwo Adam Marszałek, Wydawnictwo Psychologii i Kultury Eneteia, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Wydawnictwo Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, a także w czasopismach punktowanych: „Kwartalnik Religioznawczy. Nomos”, „Res Politicae”, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne”, „Polish Political Science Yearbook”, „Acta Politica Polonica”, „Studia Humanistyczno-Społeczne Uniwersytetu Jana Kochanowskiego”.

Problematykę obecną w publikowanych przez habilitantkę pracach, można podzielić na następujące, główne obszary badawcze: **a) religioznawstwo, b) psychologia polityki, c) religia i polityka.**

**Ad. a)** Pierwszy z obszarów nawiązuje do zainteresowań rozwijanych jeszcze w okresie przed uzyskaniem stopnia doktora, obejmuje refleksję nad kondycją współczesnego człowieka i kultury, znaczenia religii i symboli kulturowych w życiu jednostki i zbiorowości, w oparciu o koncepcje Carla Gustava Junga. Współcześnie dzieło Junga wpisuje się w obszar pogranicza różnych dziedzin wiedzy, stanowi istotny aspekt myśli religioznawczej, psychologicznej czy antropologicznej, a nawet politycznej. Jung żył w okresie historii europejskiej (1875-1961), która określana była jako *fin de siecle*, okresem kulturowego fermentu, ścierania się sprzecznych nurtów i tendencji, co odegrało istotną rolę w ukształtowaniu jego poglądów, miało też wpływ na wszechstronność zainteresowań. Analiza poglądów Junga zaowocowała badaniami habilitantki nad

interpretacją mitów i symboli, z pomocą których Jung opisywał ludzkie doświadczenie i kondycję kultury. Pierwszą pracą w tym zakresie była dysertacja doktorska, w późniejszym okresie rozszerzona metodologicznie i tematycznie: 2013, *Mit Junga*, Zakład Wydawniczy Nomos, ss.407. Publikacja omawia - pomijaną na gruncie polskich badań dorobku Junga - hermeneutykę doświadczenia współczesnego człowieka w oparciu o historyczno-kulturowe wątki i symbole spoza tradycji chrześcijańskiej. Zainteresowania te zaowocowały kilkoma następnymi publikacjami: 2005, *Tertium i dualizm w psychologii C.G. Junga*, „Kwartalnik Religioznawczy Nomos”, nr 49/50 *Dualizm*, s. 57-74; 2005, *Akt autobiograficzny jako akt analityczny – „Gdy psychoanalityk bierze pióro do ręki, aby opisać swoje życie”* [w:] *Religioznawstwo Polskie w XXI wieku*, red. Z. Stachowski, Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza, Polskie Towarzystwo Religioznawcze; 2006, *Kwestie płci w kilku optykach, na podstawie psychologii C.G. Junga* [w:] *Kobiety i religie*, red. K. Leszczyńska, A. Kościńska, Zakład Wydawniczy Nomos, s. 481-498; 2015, *Fenomen współczesnej kobiecości w świetle psychologii analitycznej* [w:] *Informacja i konteksty społeczno-kulturowe. Studium politologiczne*, red. D. Narożna, Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 171-188. W pracach tych dominuje kulturowy i religijny aspekt myśli Junga, wykraczają one jednak poza wąską (wyłącznie psychologiczną czy religioznawczą) perspektywę w kierunku szeroko rozumianej myśli antropologicznej. Dzięki takiemu podejściu możliwe było uchwycenie związków symboli religijnych i kulturowych z ewolucją europejskiego racjonalizmu i dualistyczną wizją rzeczywistości, które promieniowały także na poglądy na temat człowieka i jego kondycji. W tematyce tej mieszczą się też publikacje dotyczące współczesnych problemów płci, a w szczególności społeczno-kulturowych ról płciowych poza ich kontekstem historycznym, socjologicznym czy psychologicznym w kierunku antropologicznym („archetypu kobiecości”). Ponieważ wzorce męskości nie zderzają się tak wyraźnie z patriarchalną tendencją ogólnokulturową, kobiecość została tu opisana jako kulturowy motyw przewodni współczesności. Zagadnienia te wpisują się także w dyskusję nad obecną pozycją kobiety, w tym równouprawnieniem, feminizmem zakorzenionymi w zjawiskach takich jak seksizm, patriariat czy rasizm. Zainteresowania te dąły asumpt do analizy mechanizmów powstawania, trwania i zmian wzorów płci kulturowej, a ich prezentacja z pomocą koncepcji Junga dopisała się do szerokiej dyskusji w tym nurcie.

Badania w tym obszarze dotyczą także związków idei Junga ze współczesną literaturą tzw. dydaktyczną, a przede wszystkim dziełami Hermanna Hesse (jest to problematyka nieobecna na gruncie polskim): 2007, *Jungowska metanoia w mitycznych podróżach bohatera „Baśni” Hermanna Hesse* [w:] *Miedzy świadomością a nieświadomością. Współczesność w perspektywie psychologii głębi*, red. K. Węglowska-Rzepa, D. Fredericksen, Wydawnictwo Psychologii i Kultury ENEITEIA, s. 107-127;

---

<sup>1</sup> Tytuł oryginału *Märchen* (w jęz. ang. *Strange News from Another Star*).

2012, *Parabole gnostyczne w Demianie Hermanna Hesse* [w:] *Gnoza, gnostycyzm, literatura*, red. B. Sienkiewicz, M. Dobkowski, A. Jocz, Zakład Wydawniczy Nomos, s. 175-188. Zainteresowanie twórczością Hessego wynikało z dwóch powodów: po pierwsze, okres twórczości Hesse jest równie krytyczny dla kultury europejskiej jak w przypadku Junga, po drugie, mimo odmiennych obszarów twórczości (literatura i nauka) istnieje duża zbieżność poglądów i sposobu narracji obu postaci. Okres ponad dwóch dekad między obiema wojnami światowymi był przyczynkiem do zwątpienia Hessego w kulturę zachodnią i człowieka, jego dzieła zawierają więc literacką krytykę historii współczesnej, bunt wobec zastanego porządku społeczno-kulturowego, politycznego i jego wartości, co habilitantka podkreśla w publikacjach. Dzieła Hessego uznawane są za pedagogiczne i moralizatorskie dla młodego, głównie niemieckiego pokolenia. Obecna w nich metaforika, w tym symbolika religijna i kulturowa, są jedynie tłem dramatycznego okresu międzywojennego, dzięki czemu noblista wyznaczył istotny grunt do badań związków literatury z rzeczywistością.

Ad. b) Drugi obszar badawczy wpisuje się w tematykę istotną dla nauk o polityce - psychologię polityki. Stanowi zarazem pomost między religioznawstwem (Ad. a) oraz badaniami związków religii i polityki (Ad. c). Habilitantka połączyła w badaniach z tego obszaru antropologiczną refleksję nad religią i kulturą z zagadnieniami psychologii polityki, w szczególności dotyczącymi osobowościowych i społecznych uwarunkowań działań jednostki i zbiorowości. Wkroczenie w zakres psychologii polityki wiązało się także z zatrudnieniem w Instytucie Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, odtąd habilitantka realizowała działalność naukowo-dydaktyczną, w tym także projekty badawcze ukierunkowane na właściwą dla dyscypliny problematykę.

Na związki zainteresowań religioznawczych (w tym przede wszystkim antropologicznej myśli Junga) z obszarem psychologii polityki wskazują publikacje, w których kategorie politologiczne takie jak przywództwo, ideologia polityczna czy koncepcja narodu zostały poddane analizie z wykorzystaniem pojęć i symboli właściwych dla pierwszego obszaru: 2009, *Archetypy władzy i przywództwa*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Res Polticae”, t. III, s. 57-82; 2011, *Swastyka – kilka refleksji na temat symbolu*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Res Polticae”, t. IV, s. 235-252; 2013, *Matka Polka – jako narodowy topos i jako mit* [w:] *Polska między przeszłością a przyszłością. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi dr. hab. Janowi Walczukowi*, red. J. Mizgalski, J. Sielski, J. Hajduk, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, s. 99-120. Aplikacja koncepcji Junga do psychologii polityki dotyczyła głównie kategorii takich jak archetyp, pojęcie ekstrawersji i introwersji czy teorii typów psychologicznych, które znajdują zastosowanie w badaniach politologów. Niektóre wątki ww. publikacji stanowią jednak próbę innowacyjnego, autorskiego

podejścia, np. analiza archetypu władzy i przywództwa (która znajdzie także zastosowanie w kontekście muzułmańskiej koncepcji autorytetu) oparta na specyficznie Jungowskim rozumieniu tych kategorii, ale nie bez związków z kontekstem realnego przywództwa (Jung dokonał analizy osobowości m.in. Adolfa Hitlera, Włodzimierza Lenina, Józefa Stalina, Benito Mussoliniego). Jest to też analiza znaczeń symbolu swastyki, oparta z jednej strony na Jungowskiej teorii symbolu a z drugiej na historycznych przemianach w jej interpretacji, aż po sens nadany jej w ideologii nazistowskiej. Kategorii symbolu dotyczy wreszcie publikacja omawiająca analogię toposu Matki Polki do figury Matki Boskiej, ich historycznego i współczesnego znaczenia dla narodu polskiego, ukazuje też transformację znaczenia toposu w nawiązaniu do kobiety współczesnej. Możliwości interpretacyjne toposu w świetle kategorii archetypu, symbolu oraz mitu, pozwoliły potraktować go jako swego rodzaju wzorzec kulturowy.

W tym obszarze badawczym mieszczą się także publikacje typowe już dla psychologii polityki, w których wyeksponowano psychologiczne mechanizmy leżące u podłoża zjawisk społeczno-politycznych: 2012, *Psycho-social and psycho-political diversity within the concept of identity - with specific reference to the Jewish Community* [w:] *The Jews of Częstochowa. The fate of Częstochowa Jews 1945-2009*, ed. J. Mizgalski, J. Sielski, Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 137-169 (wydane także w wersji polskojęzycznej: Anna Zasuń, 2011, *Psychospołeczne i psychopolityczne zróżnicowanie pojęcia tożsamości ze szczególnym uwzględnieniem społeczności żydowskiej* [w:] *Żydzi Częstochowianie. Losy Żydów Częstochowian 1945-2009*, red. J. Mizgalski, J. Sielski, Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 139-171); 2015, *Psychologiczna istota asymetrii w świetle konfliktów na Bałkanach. Analiza teoretyczna* [w:] *Asymetryczne Bałkany*, red. D. Gibas-Krzak, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, s. 29-41. Habilitantka zajmowała się tu problematyką tożsamości kulturowej, społecznej i politycznej w powiązaniu z identyfikacją i przynależnością do grupy (etnicznej, religijnej czy narodu), z wykorzystaniem kategorii pojęciowych wyjaśniających mechanizmy funkcjonowania grup (np. konformizm, kategoryzacja). Pod tym kątem analizowała organizację społeczności żydowskiej i typowe dla niej formy takie jak getto, kasta czy diaspora. Istotnym elementem prowadzonych w tym obszarze badań były także psychologiczne mechanizmy leżące u podłoża konfliktów, szczególnie asymetrycznych, ze szczególnym uwzględnieniem kulturowej (w tym religijnej) polaryzacji konfliktu na Bałkanach (porównawczo ujęto tu tradycję wschodniego chrześcijaństwa, katolicyzmu i islamu, jako przedstawiciela regionu bałkańskiego), a także idei „zderzenia cywilizacji”, której odpowiada zróżnicowanie grup narodowościowych i etnicznych żyjących w byłej Jugosławii. Obszar psychologii polityki w badaniach habilitantki został wyeksponowany również w publikacji poświęconej relacjom między jednostką a szeroko rozumianą przestrzenią publiczną: 2015, *Psychospołeczne mechanizmy funkcjonowania przestrzeni publicznej. Wybrane*

*problemy* [w:] *Współczesne zagrożenia a polityka publiczna*, red. A. Zasuń, H. Ćwiąk, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, s. 107-121 (współautor M. Kuś). Habilitantka poddała tu refleksji naturę więzi tak międzyludzkich jak i łączących jednostkę z przestrzenią, w tym głównie w kontekście proksemiki, będącej ważnym aspektem wymiaru kulturowego, dotyczącej zależności przestrzennych relacji między ludźmi oraz między ludźmi a światem fizycznym/materialnym. Przedstawiła ponadto psychologiczne skutki przeludnienia (np. patologie społeczne), a także współczesny schemat rozwoju metropolii, który wykazuje nikiły związek z dominującym podłożem kulturowym kraju lub regionu. W tematyce polityki publicznej mieści się także monografia naukowa pod redakcją, w której habilitantka jest jednym z redaktorów naukowych: 2015, *Współczesne zagrożenia a polityka publiczna*, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, ss. 253 (Anna Zasuń, Henryk Ćwiąk red.).

Zainteresowania naukowe z obszaru psychologii polityki (w tym przede wszystkim dotyczące osobowościowych uwarunkowań działań politycznych) odzwierciedlają ponadto publikacje, w których większy nacisk został położony na czynniki indywidualne, jednostkowe niż zbiorowe: 2013, *„Syndrom szpiegostwa” w świetle wybranych koncepcji psychologicznych*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Res Polticae”, t. V, s. 167-184; 2014, *O psychologicznych aspektach w działalności tajnych służb* [w:] *Kontrywywiad II RP (1914), 1918-1945 (1948)*, red. Z. Nawrocki, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, t. 2, s. 49-57 (wydane także jako: Anna Zasuń, 2015, *O psychologicznych aspektach w działalności tajnych służb* [w:] *Sekretna wojna II. Z dziejów kontrywywiadu II RP*, red. Z. Nawrocki, Wydawnictwo Zysk i S-ka, s. 69-81). Publikacje te poświęcone są analizie psychologicznych uwarunkowań działań wywiadowczych, są próbą uchwycenia swego rodzaju profilu osobowości agenta wywiadu. Analiza tzw. „syndromu szpiegostwa” łączy psychologiczne aspekty zjawiska, w tym przede wszystkim osobowość jednostki pracującej w tajnych służbach (oficer wywiadu, agent) z psychologicznymi wyznacznikami tzw. sytuacji ekstremalnych. Badania aspektów działania tajnych służb mają ograniczenia metodologiczne, są też mało popularne w literaturze. Z jednej strony wynika to ze specyfiki i tajności działania tych służb, a z drugiej, ze zróżnicowania psychologicznych koncepcji osobowości (wybrane modele teoretyczne są w dużym stopniu oparte na subiektywnych analizach) i braku specjalistycznych badań dotyczących ich użyteczności w ocenie osobowości oficera czy agenta wywiadu. Publikacje habilitantki mają więc charakter porządkujący dostępny w tym zakresie materiał a dzięki wprowadzonej własnej perspektywie, częściowo wypełniają lukę na ten temat.

Ad. c) Trzeci obszar badawczy dotyczy dynamicznej relacji religii i polityki, nie jest też oderwany od opisanych powyżej zainteresowań naukowych habilitantki. Pierwszą obszerną pracę w tym zakresie stanowi krytyczne tłumaczenie fragmentu dzieła Roberta Burtona (1577-1640), *The Anatomy of Melancholy* z 1621 roku, w ramach serii wydawniczej „Thesaurus”. Celem serii, według jej autorki prof. dr hab. Izabeli Trzcińskiej, była prezentacja tekstów źródłowych pochodzących z różnych epok i regionów, które wywarły istotny wpływ na myśl europejską, obrazujących dynamikę transformacji kulturowych i specyficzne wyobrażenie na temat człowieka i świata. Do takich źródeł należy dzieło „polihistora” Burtona. Habilitantka dokonała krytycznego tłumaczenia trzeciej części dzieła, pt. *Religijna melancholia* (jest to pierwsze tłumaczenie i analiza dzieła Burtona w języku polskim): 2010, R. Burton, *Religijna melancholia*, Zakład Wydawniczy Nomos, ss. 225 (Podręcznik akademicki dotowany przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, seria „Thesaurus”, tłum. i Wprowadzenie do wydania polskiego). Dzieło Burtona stanowi kompendium wiedzy antropologicznej, choć przypisuje się mu eklektyzm (połączenie wiedzy filozoficznej, teologicznej, historycznej, medycznej) typowy dla okresu renesansu. Uznawane jest także za literaturę utopijną (wizja społeczeństwa doskonałego) oraz satyrę na państwo angielskie. Choć tytuł *Religijna melancholia* sugeruje treść teologiczno-psychologiczną, w istocie stanowi krytykę wszystkich znanych Burtonowi wyznań, omawia politykę w szczególności papiestwa, demaskuje błędy religii pod każdą szerokością geograficzną nazywając większość praktyk religijnych przesądem. W rezultacie prezentuje swoistą mapę wyznaniową ówczesnego świata z oryginalną jak na tamten czas terminologią geograficzną i religijną (np. Terra Australis Incognita, Barbaria czy mahometanizm). Habilitantka w komentarzach do tłumaczenia dokonała swego rodzaju transkrypcji tego typu nazw uaktualniając dzieło Burtona dla współczesnego odbiorcy. Rezultatem pracy nad tłumaczeniem była także odrębna publikacja poświęcona krytyce Burtonowskiej mapy wyznaniowej: 2009, *XVII-wieczna mapa wyznaniowa świata – krytycznym okiem Roberta Burtona na podstawie jego „Anatomii melancholii”* [w:] *Silva Rerum Antiquarum. Księga pamiątkowa dedykowana prof. Bartłomiejowi Sztyndlerowi*, red. R. W. Szwed, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, s. 43-61. Choć publikacje te wydają się bliższe tematyce związanej z pierwszym obszarem (Ad. a), decydujące znaczenie w recepcji dzieła Burtona miał jednak kontekst historyczny, w którym powstało, tj. Anglia, gdzie pół wieku przed narodzinami Burtona, pod kierownictwem Henryka VIII Tudora, dzięki wsparciu odpowiednich klas społecznych i sił ekonomicznych, dokonał się przewrót religijny prowadzący do powstania nowego odłamu chrześcijaństwa, ufundowanego na bazie polityki króla i gwarantującego odrębność kościołowi angielskiemu oraz antypapieski charakter reformacji. Pod tytułową *Religijną melancholią* kryje się zatem krytyka kondycji religijnej współczesnego Burtonowi człowieka oraz fermentu jaki do religii wniosła polityka. W przekładzie

dziela Burtona oraz w publikacji poświęconej tej tematyce, omówiony został także karykaturalny wymiar wiary, który Burton znajduje w większości znanych sobie religii, a który nazywa „przesądem”, „religijną gorączką” czy właśnie „religijną melancholią”.

Z problematyką ww. koresponduje publikacja ukazująca współczesne oblicze paranoi politycznej, u której podłoża leżą aspekty religijne: 2013, *Religijny wymiar paranoi politycznej*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne”, 38/2013, s. 26-46. Paranoja polityczna jest jednym z aspektów myślenia o polityce. Habilitantka uwzględniając fakt, iż fenomen paranoi politycznej mieści się na pograniczu psychologii i myślenia politycznego, podjęła dyskusję nad komponentami psychologicznymi (aspekty osobowości, czynniki poznawcze, emocjonalne, czy tzw. dogmatyczny umysł) i kontekstowymi (system polityczny, ideologia, religia), które mogą mieć wpływ na genezę myślenia paranoicznego. Fenomen paranoi politycznej został tu omówiony w odniesieniu do zbiorowości, jako aspekt m.in. systemów religijnych, oraz do jednostki, jako cecha przywództwa w ogóle, a religijnego w szczególności. Badania nad paranoją polityczną i jej religijnymi uwarunkowaniami pozwoliły odnieść się do związku poziomemu religijności z kształtowaniem się mentalności paranoicznej, omówić systemy religijne stwarzające uwarunkowania dla paranoi politycznej, oraz historyczne przykłady śmierci w imię Boga.

Materiałem prezentującym różne perspektywy badawcze wobec problemu relacji religii i polityki jest tom przygotowany pod redakcją naukową habilitantki, która opracowała zarazem koncepcję pracy jak i opatrzyła ją szerokim wprowadzeniem w główne wątki związane z relacją religii i polityki: 2016, *Pogranicze religii i polityki. Wybrane problemy*, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, ss.162; 2016, *Wstęp. O naturze relacji religii i polityki* [w:] *Pogranicze religii i polityki. Wybrane problemy*, red. A. Zasuń, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, s. 9-19. Motywelem przewodnim spajającym wszystkie problemy podjęte w tej pracy jest kategoria nowoczesności, jako nie tyle ideologia ani też „projekt kulturowy”, ile raczej jako szerszy kontekst dla zjawisk i procesów, które omawiają autorzy prezentowanych w pracy tekstów. W oparciu o badania związku nowoczesności z przemianami w sferze religii (m.in. Petera Bergera, Thomasa Luckmanna, José Casanovy, Jürgena Habermasa), habilitantka stworzyła ramy koncepcyjne publikacji, w której autorzy zaprezentowali wymiar społeczno-polityczny i cywilizacyjny/kulturowy nowoczesności z uwzględnieniem konsekwencji jakie przyniosła epoka nowoczesna dla religii. We wstępie do omawianej pracy przyjęto tezę, iż wraz z uwolnieniem od religijnej legitymizacji świata w dobie nowoczesnej nastąpiła emancypacja różnych dziedzin życia od wpływów instytucji religijnych (tj. laicyzacja, sekularyzacja), religia utraciła tradycyjne funkcje społeczne i publiczne (prywatyzacja i marginalizacja religii), powstało też napięcie na pograniczu religii i nauki / racjonalności, w obrębie

której mieści się i polityka. Zważywszy na rolę jaką w okresie ostatniego stulecia odegrały polityczne ideologie (komunizm, faszyzm, nazizm, socjalizm), przyjęto, iż mogły stanowić one formę zastępczą w miejsce religii. Na kwestie te zwracają uwagę autorzy tomu, przywołując pojęcie prywatnej religijności, zmiany społecznej, nerwicy eklezjogennej, a zarazem syjonizmu i terroryzmu, jako symptomów nowoczesności i zmian w tradycyjnej religijności. Zjawiska te zostały tu uznane za rezultat różnych kryzysów, w tym także psychicznych, wynikających z deficytu religijności, które zarazem mogą być znamionami dzisiejszych czasów.

Zwieńczeniem badań związanych nie tylko z ostatnim ze wskazanych obszarów badawczych, ale też z zainteresowaniami religioznawczymi habilitantki jest problematyka bezpośrednio związana z tematem pracy wskazanej jako osiągnięcie naukowe. Omawiana w dotychczasowych publikacjach kultura nowoczesności jako przyczyna rozwoju nowych kryzysów społecznych, nowych form konfliktów, nowych napięć o naturze religijnej i politycznej, nowych wizji świata, stanowiła podstawę badań poświęconych bodaj najbardziej dyskutowanemu obecnie zjawisku, fundamentalizmowi religijnemu (w szczególności muzułmańskiemu). Należy zaznaczyć, iż z racji religioznawczego wykształcenia i doświadczenia dydaktycznego w zakresie historii porównawczej religii, islam nie jest nowym obszarem badań dla habilitantki. Wprowadzeniem do tej tematyki jest publikacja poświęcona psychologicznej analizie fundamentalizmu jako postawie, formie syndromu i rodzaju mentalności: 2016, *Fundamentalism in the Light of Selected Psychological Concepts*, „Polish Political Science Yearbook”, vol. 45(2016), s. 257-271 (węższa forma tekstu wydana w języku polskim: Anna Zasuń, 2015, *Fundamentalizm w świetle wybranych koncepcji psychologicznych*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Res Polticae”, t. VII, s. 199-213). Omawiając psychologiczne korzenie fundamentalizmu, które można znaleźć w każdej odmianie tego zjawiska, pomocne były znane w psychologii polityki kategorie nawiązujące do osobowości (w tym także autorytaryzmu i dogmatyzmu), postawy, stylu poznawczego, oraz do uprzedzeń. Istotnym aspektem prowadzonych na tym gruncie badań była zarazem próba uporządkowania wiedzy na temat fundamentalizmu, biorąc pod uwagę historyczne korzenie tego zjawiska, a także analiza specyficznej formy legitymizacji autorytetu, prawa i porządku społeczno-politycznego jaką prezentują ruchy fundamentalistyczne. Rozszerzeniem badań nad psychologią fundamentalizmu - już konkretnie muzułmańskiego - jest monografia w języku angielskim: 2018, *Between Fear and Aggression. Islamic Fundamentalism in the Perspective of Classical Psychological Studies*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2018, ss. 176. Praca systematyzuje wiedzę na temat klasycznych psychologicznych ujęć fundamentalizmu ale zawiera też własną perspektywę habilitantki, ponadto rozszerza przegląd definicji zjawiska. W naturze fundamentalizmu podkreślono tu dwie kluczowe podstawy: 1) właściwa dla każdej religii teologiczno-filozoficzna

warstwa dotycząca objawionego i kompletnego zestawu praw konstytuujących życie jednostki i społeczeństwa, które nie podlegają, lub tylko w ograniczonym stopniu, interpretacji zależnej od czynnika historycznego, oraz 2) czynniki historyczne, kulturowe i polityczne, które doprowadziły muzułmanów do uświadomienia sobie zagrożenia ze strony kultury nowoczesności i potrzeby zwalczania tej kultury. Ruchy określane mianem fundamentalistycznych stanowią różne sposoby rozwiązania konfliktu jaki stwarza napięcie między tradycyjnymi wartościami religii a wartościami nowoczesnej kultury. Problemy badawcze zawarte w pracy zostały podzielone zgodnie z ww. podstawami, i tak wprowadzeniem do właściwej analizy psychologicznej jest zaproponowany przez R. W. Hooda Jr., P. C. Hilla, W. P. Williamsona model intra-tekstualności (dosł. ściśle przestrzeganie przekazu zawartego w tekście). Ponieważ fundamentalizm obecny jest w wielu kulturach i tradycjach religijnych, badacze zaproponowali by zarazem uznać specyfikę każdego fundamentalizmu z osobna, jak i uwzględnić wspólne aspekty wszystkich jego odmian. Elementem wspólnym jest tu specyficzny sposób rozumienia świętych tekstów, ich odczytywania i implementacji. Na poziomie interpretacyjnym teksty te są źródłem nadrzędnego autorytetu i legitymizacji, do którego odnoszone są wszystkie pozostałe elementy tradycji, są też podstawą regulacji stosunków międzyludzkich / społecznych i zachowań. Zbiór uświęconych autorytetów w islamie (m.in. Koran i sunna Proroka) został tu omówiony jako tzw. „systemem znaczeń”. Związek religijności z poczuciem sensu życia jest szczególnie wyraźny w rozumieniu religii jako systemu znaczeń, który ma potencjał by wyjaśniać i dostarczać zrozumienia świata oraz wydarzeń w nim zachodzących. W dalszej kolejności habilitantka poddała analizie psychologiczną kategorię postawy oraz syndromu, uznając iż są to podstawowe terminy psychologiczne, które w sposób ogólny odnoszą się do większości utrwalonych sposobów funkcjonowania, lub do zespołu cech charakterystycznych dla danego zjawiska. Uwzględniono dwie możliwości rozumienia tzw. „syndromu fundamentalistycznego”: jako cech odnoszących się do zjawiska (z uwzględnieniem kontekstu kulturowego i społeczno-politycznego), oraz jako cech jednostki (z uwzględnieniem kontekstu psychologicznego, w połączeniu z kategorią „mentalności autorytarnej”). W pracy poddano następnie weryfikacji stosunek fundamentalistów wobec świata, przede wszystkim w nawiązaniu do muzułmańskiej dychotomii *dar al-islam* (świat islamu) i *dar al-harb* (świat niemuzułmański), oraz konfliktowej natury relacji fundamentalistów wobec kultury obcej. Psychologiczną kategorią pomocną w tej analizie były uprzedzenia, zgodnie z częstą klasyfikacją fundamentalizmu jako formy uprzedzenia i specyficznej kategoryzacji świata na „swoich” i „obcych”. Zasadniczą część pracy stanowi wreszcie powiązanie religijnego fundamentalizmu, zgodnie z większością empirycznych badań w tej tematyce, z dogmatyzmem i autorytaryzmem, gdzie fundamentalizm religijny jest identyfikowany jako „autorytarny rodzaj religijności”.

Habilitationka zaprezentowała szerszą analizę autorytaryzmu na podstawie badań znanych autorytetów (m.in. H. Lasswell, P. Nathan, E. Fromm, T. Adorno, E. Frenkel-Brunswik, D. Levinson, R. N. Sanford) oraz dokonała eksplikacji koncepcji dogmatyzmu przede wszystkim w ujęciu Milтона Rokeacha. Dopelnieniem psychologicznych rozważań nad fundamentalizmem muzułmańskim jest w pracy problematyczny ale istotny temat terroryzmu. Przedstawiono nie tylko zarys problemów definicyjnych zjawiska, w tym także uzasadnienie jego odróżnienia od fundamentalizmu, ale też weryfikację wybranych poglądów psychologicznych na temat terroryzmu, z uwzględnieniem teorii odnoszących się do psychologii zachowań grupowych oraz do tzw. „osobowości terrorysty”.

Kontynuacją ww. badań są publikacje poświęcone związkowi islamu z polityką, ponieważ stanowi on najlepszą egemplifikację dynamicznej relacji religii i polityki. W tej tematyce powstała publikacja omawiająca specyfikę muzułmańskiej społeczności *umma*, która stanowi próbę odpowiedzi na pytania: czy muzułmańska *umma*, będąc fenomenem społeczno-politycznym, nawiązuje do koncepcji wspólnoty, jaką jest naród, czy stanowi wyłącznie religijną zbiorowość? czy poza islamem istniały inne kryteria określające muzułmańską tożsamość?: 2017, *Socio-political dimension of islamic umma*, „Acta Politica Polonica”, nr 2(40), s. 43-52. Habilitationka poddała tu analizie historyczne podłoże powstania *ummy*, znaczenie samego pojęcia w nawiązaniu do Koranu i do tradycji, uwzględniła również religijne, społeczne i polityczne czynniki wpływające na jej specyfikę, oraz na zmiany w rozumieniu *ummy* współcześnie. W ramach tej tematyki mieści się także problem związku *ummy* z państwem, społeczeństwem i władzą w historycznym państwie muzułmańskim, oraz w warunkach współczesnych. Wiele kategorii wywodzących się z islamu uległo redefinicji w warunkach nowoczesnych, jedną z nich jest ideologia *salafizmu*, ujęta w kolejnej pracy habilitationki: 2017, *W tyglu radykalnego islamu. Od salafizmu do dżihadystycznej salafizacji*, „Studia Humanistyczno-Społeczne Uniwersytetu Jana Kochanowskiego”, t. 16, Kielce (przewidywany termin ukazania się w druku to koniec czerwca 2018). Budzący obecnie wiele emocji tzw. radykalny islam, oraz współczesny wymiar tzw. polityzacji islamu został tu przedstawiony w perspektywie historycznych uwarunkowań radykalizacji postaw muzułmanów, w kontekście konfliktu z zachodnią cywilizacją i związanych z tym zmian zachodzących w regionie bliskowschodnim. Analizie poddane zostało także ideologiczne podłoże radykalnego islamu w postaci ewolucji nurtu zwanego salafizmem do postaci dżihadystycznej *salafizacji*. Wśród omówionych źródeł radykalnego islamu nie zabrakło najważniejszych ideologów, tworzących główny nurt salafizmu. W artykule przedstawione zostały ponadto kwestie terminologiczne oraz typologia różnych przejawów tzw. fundamentalizmu muzułmańskiego, z umiejscowieniem na tym tle ruchów radykalnych.

Spoleczność sunnicka związana z ideami salafizmu jest stosunkowo liczna w Europie budząc szczególne zaniepokojenie i dyskusje nad bezpieczeństwem. Wybrane aspekty obecności muzułmanów w krajach europejskich z uwzględnieniem czynników historycznych, m.in. związanych ze skutkami procesu kolonizacji, oraz aspektów społeczno-politycznych wpływających na formę asymilacji muzułmanów w Europie, zostały przedstawione w publikacji poświęconej islamowi w Europie: 2018, *Islam w Europie czy „europejski islam”? Wybrane aspekty obecności muzułmanów w Europie*, „Acta Politica Polonica” nr 1(43), s. 27-37. Habilitantka poddała analizie związek procesów integracji mniejszości muzułmańskiej w danym kraju, z regulacjami stosunków religii i polityki jakie w nim panują, omówiła ponadto specyfikę mniejszości muzułmańskich w danym kraju uwarunkowaną historycznymi koloniami. Autorka uwzględniła też obecną w islamie dychotomiczną wizję świata, podział na wspomniany *dar al-islam* i *dar al-harb*, która jest istotnym aspektem funkcjonowania muzułmanów w otoczeniu odmiennych kulturowo i normatywnie społeczności zachodnich.

#### **6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej w kraju i za granicą, współpracy z instytucjami i organizacjami oraz działalności popularyzującej naukę**

Rezultaty pracy naukowo-badawczej habilitantki prezentowane były na konferencjach krajowych i międzynarodowych, w tym także tematycznych. W okresie od 2003 roku (po uzyskaniu stopnia doktora) do roku 2018 uczestniczyła aktywnie w 16 konferencjach naukowych, w tym 4 międzynarodowych i 12 krajowych. Ponadto brała udział (jako przewodniczący lub sekretarz komitetu organizacyjnego) w organizacji 8 konferencji naukowych, w tym 6 międzynarodowych i 2 krajowych. Szczegółowy wykaz konferencji krajowych i międzynarodowych wraz z informacją o wygłoszonych referatach oraz o organizacji konferencji krajowych i międzynarodowych zawiera Załącznik nr 4.

W omawianym okresie habilitantka była członkiem towarzystw naukowych krajowych i międzynarodowych: Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych (od marca 2016 Wiceprezes Oddziału PTNP w Częstochowie), Polskie Towarzystwo Religioznawcze, które jest zarazem członkiem EASR – European Association for the Study of Religions oraz IAHR – International Association for the History of Religions, Zespół naukowo-badawczy „Polemos” powołany przy Instytucie Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa Wydziału Filologiczno-Historycznego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie.

Jako kierownik lub wykonawca uczestniczyła w pracach badawczych realizowanych w ramach grantów wewnętrznych Wydziału Filologiczno-Historycznego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie:

- DS/INP/66/2012 Transformacja polska po 1989 roku. Mity i rzeczywistość, kierownik projektu – dr hab. prof. AJD Jerzy Sielski, uruchomienie projektu – 2012/2013; w ramach projektu przygotowano publikacje: *Fenomen współczesnej kobiecości w świetle psychologii analitycznej* [w:] *Informacja i konteksty społeczno-kulturowe. Studium politologiczne*, red. D. Narożna, Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 171-188; *Matka Polka – jako narodowy topos i jako mit* [w:] *Polska między przeszłością a przyszłością. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi dr. hab. Janowi Walczakowi*, red. J. Mizgalski, J. Sielski, J. Hajduk, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, s. 99-120.
- DS/INP/13/2013 Przywództwo polityczne kierownik projektu – dr hab. prof. AJD Jerzy Sielski, uruchomienie projektu – 2013/2014; w ramach projektu przygotowano publikację *Religijny wymiar paranoi politycznej*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne”, 38/2013, s. 26-46.
- DS/WFH/5019/15 Problemy wyznaniowe współczesnego świata, kierownik projektu – dr Anna Zasuń, uruchomienie projektu – 2014/2015; w ramach projektu przygotowano monografię naukową pod redakcją: 2016, *Pogranicze religii i polityki. Wybrane problemy*, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, ss.162 (ze wstępem: 2016, *Wstęp. O naturze relacji religii i polityki* [w:] *Pogranicze religii i polityki. Wybrane problemy*, red. A. Zasuń, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, s. 9-19).
- DS/WFH/5056/2017 Współczesny islam. Między religią a ideologią polityczną, kierownik projektu – dr Anna Zasuń, uruchomienie projektu – 2017/2018; w ramach projektu przygotowano monografię w języku angielskim: 2018, *Between Fear and Aggression. Islamic Fundamentalism in the Perspective of Classical Psychological Studies*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2018, ss. 176, oraz pracę stanowiącą osiągnięcie naukowe: 2018, *Polityczny islam. Między religią polityczną a instrumentalizacją religii w polityce*, Częstochowa, Wydawnictwo Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, ss. 536.

W omawianym okresie habilitantka pracowała jako redaktor tematyczny z uprawnieniami do decydowania o przyjmowaniu prac do druku oraz członek rady naukowej czasopisma „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Res Politicae”, współpracując przy wydaniu 7 tomów czasopisma, w tym tematycznego wydania specjalnego „Samorząd miejski i jego elity”, 2012.

W okresie zatrudnienia w Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie otrzymywała nagrody Rektora AJD: w 2013 Nagroda Zespołowa II° za szczególne osiągnięcia w pracy; w 2014, Nagroda Zespołowa III° za szczególne osiągnięcia w pracy; w 2015 Nagroda Zespołowa III° za szczególne osiągnięcia w pracy; w 2018 Nagroda Indywidualna II° za szczególne osiągnięcia w pracy zawodowej. A w okresie od 2011 do 2016 roku, decyzją Wydziałowej Komisji Oceniającej trzykrotnie otrzymała ocenę wyróżniającą za działalność i wyniki w pracy.

Habilitantka współpracowała ponadto przy organizacji lub koordynacji współpracy międzynarodowej. W roku akademickim 2016/2017 w charakterze opiekuna i organizatora wykładów profesora zagranicznego z Narodowego Uniwersytetu Lwowskiego im. Iwana Franki /UA Prof. dr hab. Andrija Kozyckiego (tematyka wykładów: Fundamentalizm we współczesnym świecie, Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa państwa, Polityka bezpieczeństwa państwa). W

roku 2017 prowadziła warsztaty szkoleniowe (według programu autorskiego) w ramach Wizyty delegacji zagranicznej z Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego w Humanii im. Pawła Tłczyńskiego, czerwiec 2017. Organizatorem warsztatów było Centrum Transferu Wiedzy i Innowacji w Obszarze Nauki i Sztuki Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie (tematyka warsztatów: *Mobilność Akademicka w systemie szkolnictwa wyższego państwa członkowskiego UE oraz Międzynarodowe projekty rozwojowe*).

### Osiągnięcia dydaktyczne

W ocenianym okresie habilitantka prowadziła zajęcia dydaktyczne w pięciu ośrodkach akademickich krajowych (Instytut Religioznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych w Katowicach, Wyższa Szkoła Europejska im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna Ignatianum w Krakowie, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie), m.in. na kierunkach Politologia, Bezpieczeństwo narodowe, Historia, Kulturoznawstwo europejskie. Jest autorką ponad 20 autorskich programów, m.in. Religioznawstwo, Psychologia polityki, Psychologia społeczna, Komunikowanie międzykulturowe, Przywództwo polityczne, Religia i polityka, Dziedzictwo cywilizacyjne, Kultura Wschodu i Zachodu, Problemy wyznaniowe współczesnego świata, Współczesne systemy religijne, Fundamentalizm religijny, Psychologia międzykulturowa, Mity i symbole w polityce, Teorie spiskowe w polityce, Stereotypy w komunikowaniu społecznym i międzykulturowym, Psychologia bezpieczeństwa, Stosunki międzykulturowe, Religie świata wobec kwestii społecznych i władzy państwowej. W Instytucie Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa prowadziła także seminarium licencjackie na kierunku Politologia, w sumie wypromowała 66 licencjatów, była recenzentem ok. 60 prac licencjackich i magisterskich na kierunku Politologia i zasiadała w ponad 80 komisjach egzaminów dyplomowych na kierunkach Politologia i Bezpieczeństwo narodowe. Pełni także (od roku akademickiego 2014/2015) opiekę nad studentami I roku studiów 2 stopnia na kierunku Politologia, a w latach 2011-2013 była też opiekunem praktyk studenckich na tym kierunku. W zakresie działalności dydaktycznej, w roku szkolnym 2007/2008 habilitantka prowadziła warsztaty szkoleniowe z młodzieżą szkół średnich w ramach Kampusu religioznawczo-antropologicznego „Poławiacze Perel” organizowanego przez Wszechnicę Uniwersytetu Jagiellońskiego.

### Działalność organizacyjna i związana z jakością kształcenia

Pracując w Instytucie Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie habilitantka współtworzyła dokumentację będącą podstawą uruchomienia

nowych kierunków studiów: Bezpieczeństwo narodowe studia I stopnia o profilu ogólnoakademickim (uruchomione w roku akademickim 2013/2014), Kulturoznawstwo europejskie studia II stopnia (uruchomione w roku akademickim 2016/2017), Bezpieczeństwo narodowe studia II stopnia o profilu praktycznym (uruchomione w roku akademickim 2017/2018), uprawnienia do nadawania stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce publicznej (rozpoczęcie prac w roku 2016). Ponadto w roku 2012 pracowała w zespole przygotowującym dokumentację Programu Kształcenia dla Kierunku Politologia, studia stacjonarne i niestacjonarne I i II stopnia, w Instytucie Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa Wydziału Filologiczno-Historycznego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, w związku z wprowadzeniem Krajowych Ram Kwalifikacji. Ponadto była i jest członkiem organów uczelnianych i wydziałowych związanych z Jakością Kształcenia: w roku akademickim 2011/2012 członek Uczelnianego Zespołu ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia, w kadencji 2012/2016 członek Wydziałowego Zespołu ds. Oceny Jakości Kształcenia, od 2012 roku do chwili obecnej członek Wydziałowej Komisji ds. Nauki, od roku akademickiego 2012/2013 do chwili obecnej członek Rady Wydziału Filologiczno-Historycznego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, w roku akademickim 2014/2015 członek Komisji Rektorskiej ds. Profili Kształcenia w Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, od roku 2012 do chwili obecnej członek Rady Instytutu Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa Wydziału Filologiczno-Historycznego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. W Instytucie należała także do Kierunkowego Zespołu ds. Jakości Kształcenia na kierunku Bezpieczeństwo narodowe w kadencji 2013/2016, oraz do Kierunkowego Zespołu ds. Jakości Kształcenia na kierunku Politologia w kadencji 2016/2020. Habilitantka zdobywała ponadto doświadczenie w zakresie szkoleń związanych z jakością kształcenia: w latach 2011/2012 uczestniczyła w Seminariach Bolońskich z zakresu Krajowych Ram Kwalifikacji (w Krakowie, Katowicach i Częstochowie), w roku 2014 uzyskała certyfikat w ramach Szkolenia OPTIMA w zakresie „Prawo własności intelektualnej w obszarze badań naukowych i prac rozwojowych uczelni wyższej” zorganizowane przez Optima Centrum Rozwoju i Kształcenia Kadr, w roku 2016 uzyskała certyfikaty w ramach Szkolenia online „E-learning w szkole wyższej” oraz Szkolenia warsztatowego „Platforma Moodle w szkole wyższej” zorganizowanych przez firmę Edukacja-Online.pl. W roku 2017 zdobyła certyfikat w ramach Szkolenia OPTIMA w zakresie „Weryfikowania i wdrażania programów kształcenia zgodnie z KRK wraz z Polską Ramą Kwalifikacji i aktualnymi regulacjami prawnymi, w tym najnowszymi wytycznymi PKA” zorganizowanego przez OPTIMA Centrum Rozwoju i Kształcenia Kadr.

## **Popularyzacja nauki i współpraca z otoczeniem społeczno-kulturalnym**

W latach 2014/2016 habilitantka była koordynatorem pracy Zespołów ds. Promocji na kierunku Politologia oraz Bezpieczeństwo narodowe w Instytucie Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, organizowała wykłady i prezentacje promocyjne w szkołach średnich (w tym w klasach mundurowych). Od roku 2012 do chwili obecnej organizuje okręgowy etap (dla województwa śląskiego) Olimpiady Wiedzy o Polsce i Świecie Współczesnym (od roku 2014 jako Sekretarz Komitetu Okręgowego). W roku 2017 zaangażowała się także w organizację okręgowego etapu Olimpiady Wiedzy o Bezpieczeństwie i Obronności. W 2014 roku była też organizatorem wykładu szkoleniowego dra Piotra Bajdy o Funduszu Wyszehradzkim dla pracowników i studentów Wydziału Filologiczno-Historycznego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, w ocenianym okresie współorganizowała 9 wykładów gościnnych / tematycznych dla studentów i pracowników Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. W roku 2014 aktywnie uczestniczyła w inicjatywie podpisania Deklaracji Akademickiej w zakresie współdziałania wyższych uczelni w obszarze rządowego programu ograniczania przestępczości i społecznych zachowań w ramach programu Komendy Głównej Policji „Profilaktyka a Ty” (PaT). Wspólnie ze studentami organizowała promocję Instytutu Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa w ramach Targów Nauki „Dni otwarte AJD”, Targów Pracy i Przedsiębiorczości Akademickiej oraz Dnia Otwartego AJD w latach 2011-2015. W ramach współpracy z otoczeniem społeczno-kulturalnym w roku 2014 dwukrotnie uczestniczyła w Kapitulie Plebiscytu „Perły Kłobuckiego Biznesu 2013” i „Perły Lublinieckiego Biznesu 2013” organizowanego przez „Gazetę Kłobucką”. Wzięła także udział w filmie dokumentalnym „Polscy szpiedzy” (Canal+Discovery, grudzień 2016) z autorskim komentarzem psychologicznym.

W roku 2012 habilitantka została mianowana na funkcję Dyrektora ds. Nauki w Instytucie Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie na kadencję 2012-2016, w roku 2017 powołana ponownie, pełni tę funkcję do chwili obecnej. W roku 2013 została powołana także na Kierownika Zakładu Teorii Polityki i Systemów Politycznych w Instytucie Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie na okres trzech lat (od 2014 roku, w wyniku zmian strukturalnych, przemianowano zakład na Zakład Przywództwa i Psychologii Bezpieczeństwa). Od roku 2017 pełni funkcję kierownika Zakładu Polityki Publicznej.